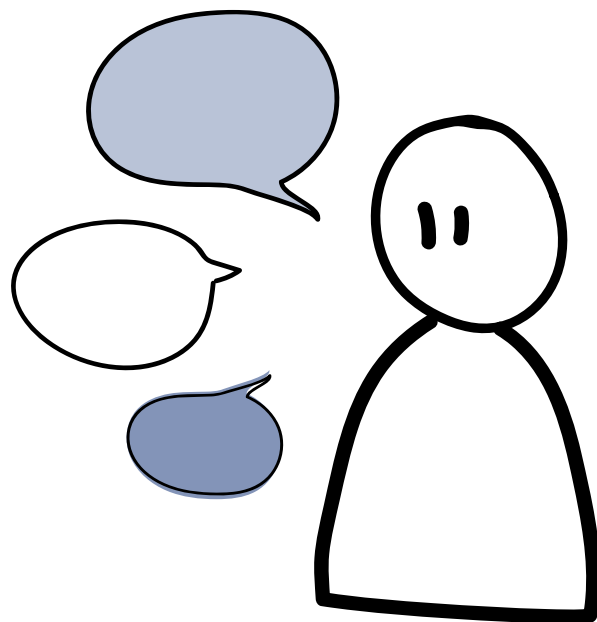
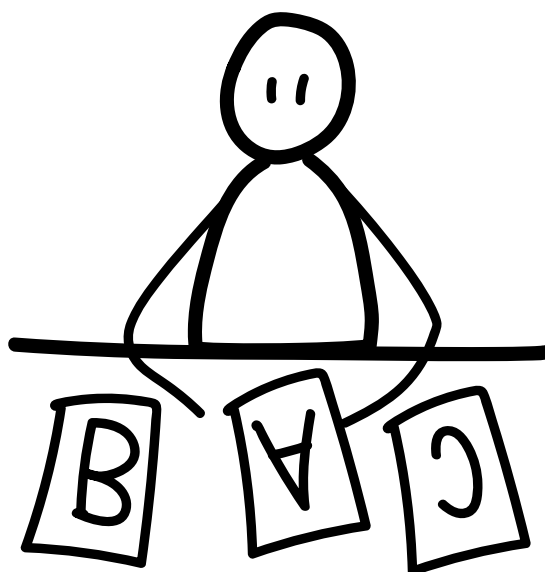
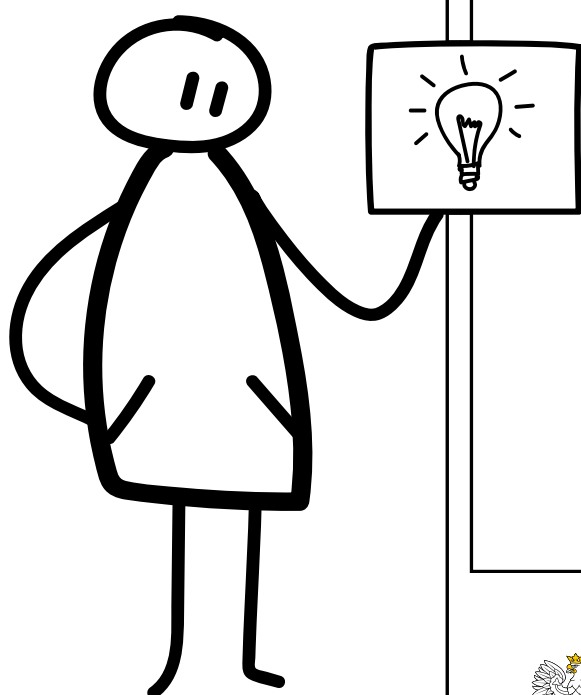

INFORMATOR
DLA NAUCZYCIELI
SZKÓŁ
PONADPODSTAWOWYCH

JAK WSPIERAĆ UCZNIÓW W SAMODZIELNYM UCZENIU SIĘ?

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

IBE

INSTYTUT
BADAŃ
EDUKACYJNYCH

Spis treści

Wprowadzenie	3
Co mówi prawo oświatowe o pracach domowych w szkole ponadpodstawowej?	7
Co wynika z tej zmiany dla szkół ponadpodstawowych?	9
Jak oceniać samodzielną pracę najstarszych uczniów?	11
Jak oceniać zadania domowe w szkołach ponadpodstawowych?	12
Jak rodzic może zadbać o uczenie się starszego dziecka?	18
Co sprzyja samodzielności i wytrwałości w uczeniu się?	20
Jak nauczyciele i rodzice mogą wspierać rozwijanie wytrwałości uczniów?	23
Przykłady zadań domowych	24
Jakie zadania domowe wspierają samodzielne uczenie się w świetle wybranych badań?	35
Bibliografia	40

Wprowadzenie

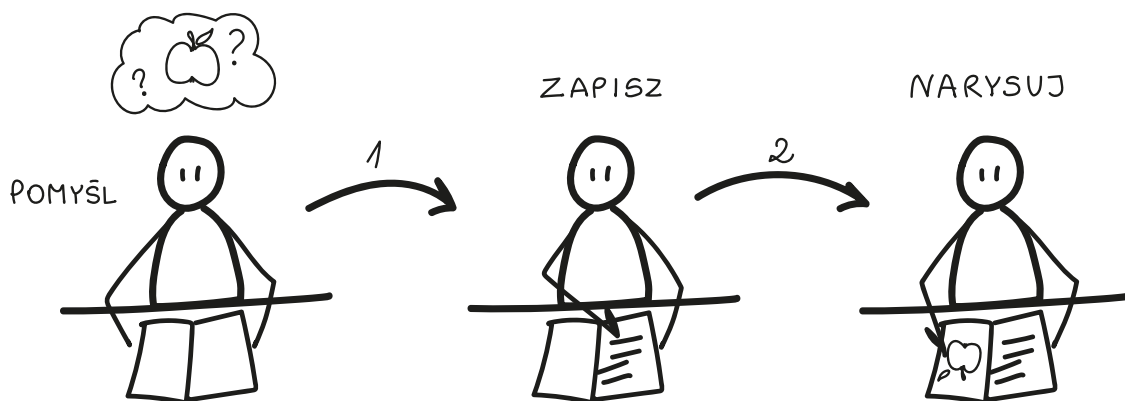
W ostatnich latach toczyła się dyskusja na temat sensu zadawania prac domowych, a także tego, jaki mają wpływ na dobrostan ucznia. Ta debata nie przeszła bez echa. Zaowocowała nowelizacją rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2023 r., poz. 2572).

Co wpływa na efektywny proces kształcenia, inaczej mówiąc nauczania i uczenia się? Przede wszystkim kształtowanie w uczniach i uczennicach prawidłowych nawyków, a to oznacza:

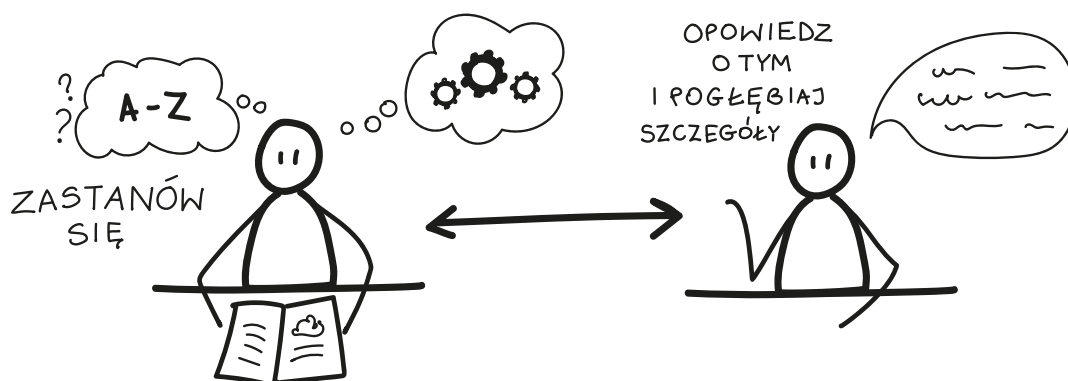
1. Rozłożenie nauki w czasie – umiejętność planowania.

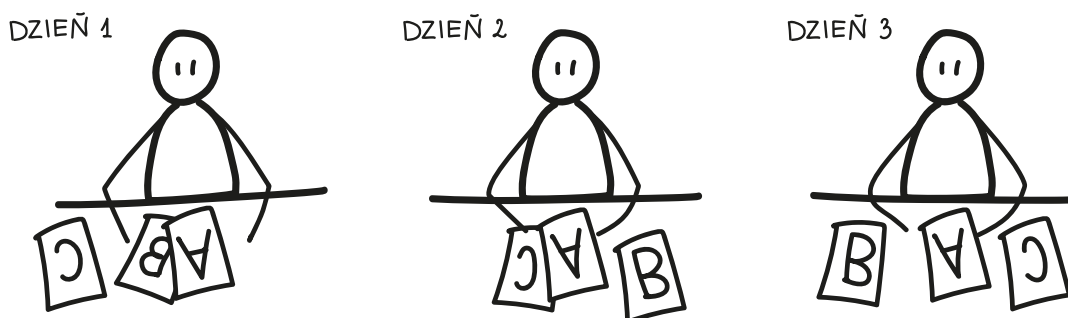
2. Odtwarzanie wiedzy – przypominanie jej sobie i powtarzanie za pomocą materiałów dydaktycznych.

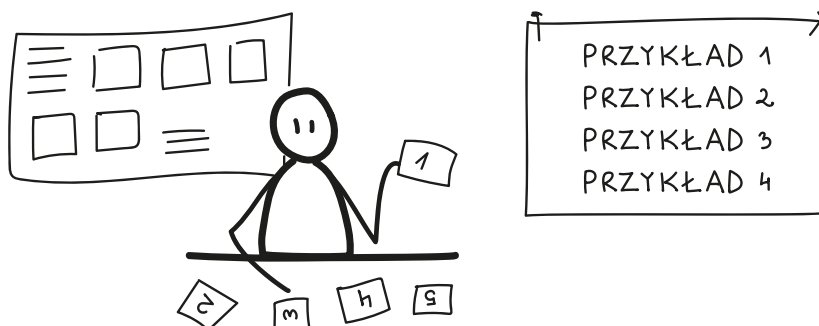
3. Szczegółowe omówienie – wyjaśnianie własnymi słowami poznanych już treści, odwoływanie się do nich i ich porównywanie.

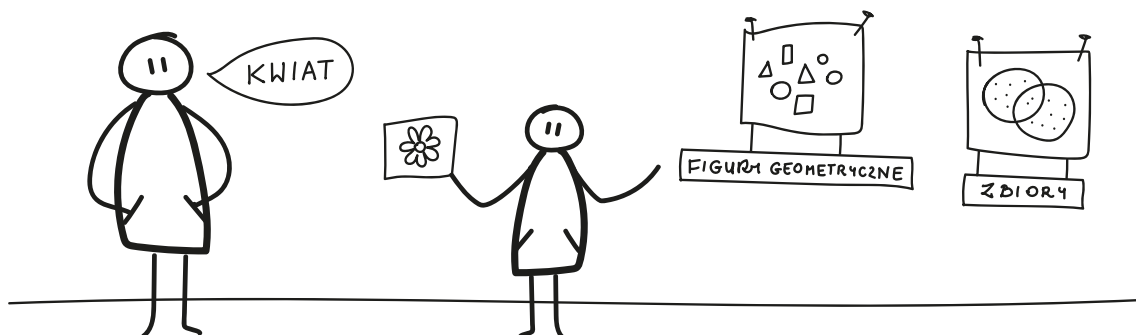
4. Przeplatanie materiału – przyswajanie wiedzy o różnej tematyce, poszukiwanie odniesień i powiązań.

5. Podawanie konkretnych przykładów – poszukiwanie takich, które pozwolą zrozumieć abstrakcyjne pojęcia.

6. Kodowanie dualne – wykorzystanie w pracy wizualnych sposobów prezentacji wiedzy, takich jak ikonografia, komiks, diagram czy film (Weinstein i Smith).

Odpowiednio zaplanowany proces nauczania–uczenia się zakłada pracę własną uczniów, w tym prace domowe dostosowane do ich wieku rozwojowego i możliwości. Wspiera nie tylko samodzielne doskonalenie umiejętności, lecz także kreatywność młodego człowieka i jego całościowy rozwój. Proponując zróżnicowane prace domowe, dajemy zatem uczniom do ręki narzędzia pomocne w wyrobieniu prawidłowych nawyków. To coś więcej niż utrwalenie wiedzy, to wzięcie odpowiedzialności za swoją edukację. Tak pomyślany proces przygotowuje do uczenia się przez całe życie.

Zmiany, jeśli chodzi o prace domowe i zasady ich oceniania – wprowadzone rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 marca 2024 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych – **nie dotyczą szkół ponadpodstawowych i szkół podstawowych dla dorosłych**. Jednak **pośrednio mogą na nie wpłynąć**. Absolwenci szkół podstawowych nie będą bowiem przyzwyczajeni do odrabiania obowiązkowych prac domowych pisemnych i praktyczno-technicznych, w związku z tym będzie potrzebna ich rewizja na poziomie praktyki na trzecim etapie edukacyjnym.

Dlatego przygotowaliśmy informatory przeznaczone dla kadry nauczycielskiej i dyrektorów wszystkich etapów edukacyjnych:

Część I. Szkoła podstawowa, klasy I–III

Część II. Szkoła podstawowa, klasy IV–VIII

Część III. Szkoła ponadpodstawowa

W niniejszym informatorze:

- Wyjaśniamy założenia i zakres proponowanych przez MEN zmian dotyczących prac domowych w szkołach podstawowych.
- Przedstawiamy przykładowe rozwiązania i dobre praktyki, które mogą być przydatne dla nauczycieli w stosowaniu i ocenianiu prac domowych w szkole ponadpodstawowej.
- Prezentujemy wnioski płynące z badań naukowych na temat prac domowych oraz omawiamy wynikające z nich różnorodne czynniki i strategie ważne dla praktyki szkolnej w szkole ponadpodstawowej.

Kontynuacją i rozszerzeniem tematyki będą vademecum skierowane nie tylko do nauczycieli i dyrektorów szkół, również ponadpodstawowych, lecz także uczniów i ich rodziców.

Ilekcję w tekście piszemy: uczniowie, nauczyciele, dyrektorzy, rodzice – mamy na myśli odpowiednio: uczniów i uczennice, nauczycieli i nauczycielki, dyrektorów i dyrektorki oraz rodziców i opiekunów/opiekunki.

Mamy nadzieję, że oddany w Państwa ręce informator okaże się inspiracją w codziennej praktyce szkolnej. Życzymy owocnej lektury i sukcesów w pracy z uczniami!

Co mówi prawo oświatowe o pracach domowych w szkole ponadpodstawowej?

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 marca 2024 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2024 r., poz. 438) **nie wprowadza się zmian odnośnie prac domowych, w tym również zasad ich oceniania, w szkołach ponadpodstawowych i szkołach podstawowych dla dorosłych**. Zatem prace pisemne i praktyczno-techniczne mogą mieć charakter obowiązkowy dla uczniów tych szkół. Nauczyciel może również zadawać inny rodzaj prac (np. w formie projektów).

Warto jednak, by nauczyciele szkół ponadpodstawowych i podstawowych dla dorosłych wiedzieli, jakie wcześniejsze doświadczenia z pracami domowymi mają ich uczniowie.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 marca 2024 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2024 r., poz. 438):

§ 12a. 1. W ramach oceniania bieżącego z zajęć edukacyjnych w szkole podstawowej:

1) w klasach I–III nauczyciel nie zadaje uczniowi:

- a) pisemnych prac domowych, z wyjątkiem ćwiczeń usprawniających motorykę małą,*
- b) praktyczno-technicznych prac domowych – do wykonania w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych;*

2) w klasach IV–VIII nauczyciel może zadać uczniowi pisemną lub praktyczno-techniczną pracę domową do wykonania w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, z tym że nie jest ona obowiązkowa dla ucznia i nie ustala się z niej oceny.

2. Ćwiczenia usprawniające motorykę małą, o których mowa w ust. 1 pkt 1 lit. a, są obowiązkowe dla ucznia i nauczyciel może ustalić z nich ocenę.

3. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nauczyciel sprawdza wykonaną przez ucznia pisemną lub praktyczno-techniczną pracę domową i przekazuje mu informację, o której mowa w § 12.

Co to oznacza dla nauczyciela?

1) w klasach I–III szkoły podstawowej

- Nauczyciel może zadać pracę domową, która ma na celu **usprawnianie motoryki małej ucznia**. Takie ćwiczenia są wówczas obowiązkowe.
- Nauczyciel może, ale nie musi ustalić oceny za pracę domową mającą na celu **usprawnianie motoryki małej**.
- Nauczyciel nie może zadać innej **pracy domowej pisemnej**.
- Nauczyciel nie może zadać **pracy domowej praktyczno-technicznej** do wykonania w czasie wolnym.
- **Prace pisemne i praktyczno-techniczne**, z których jest ustalana ocena, powinny być wykonywane w czasie zajęć szkolnych i pod nadzorem nauczyciela.

2) w klasach IV–VIII szkoły podstawowej

- Nauczyciel może zadać uczniowi **pracę domową pisemną** lub **praktyczno-techniczną**. Taka praca, wykonana w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, **nie jest dla ucznia obowiązkowa**.
- Nauczyciel **nie może ustalić z tej pracy oceny (nie wystawia stopnia)**.
- **Nauczyciel ma obowiązek sprawdzić** zadaną i wykonaną przez ucznia pracę domową i **udzielić mu informacji zwrotnej**.
- Informacja zwrotna powinna wskazywać uczniowi, **co robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć** (zgodnie z § 12 rozporządzenia, o którym mowa).

Co wynika z tej zmiany dla szkół ponadpodstawowych?

U źródeł zmiany leży potrzeba uregulowania kwestii prac domowych. Uczniowie szkół podstawowych czuli się nimi przeciążeni w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, na co wskazują liczne sygnały, także od rodziców, oraz wyniki badań naukowych (Penszko i in., 2024; OECD, 2023; OECD, 2018; Juul 2014; Warchala 2015; Dolata i in., 2015; Jarnutowska, Grygiel i in., 2015). Potwierdzają one, że nadmierna liczba prac domowych, a w konsekwencji skrócenie czasu przeznaczonego na wypoczynek i inne formy aktywności, może prowadzić do przemęczenia uczniów, którzy z tego powodu tracą zainteresowanie nauką. Większa częstotliwość prac domowych nie daje efektów, a czasami pogłębia nierówności edukacyjne. Wynika to ze zróżnicowanych zasobów dostępnych w środowisku domowym ucznia, w tym wsparcia lub jego braku ze strony rodziców. Więcej na ten temat można przeczytać w publikacji opracowanej przez Instytut Badań Edukacyjnych [Prace domowe. Wyniki badań dotyczących prac domowych i ich efektywności edukacyjnej](#).

Dzięki „uwolnieniu czasu” uczeń może rozwijać swoje zdolności, zainteresowania i pasje, a także brać udział w różnych formach aktywności pozaszkolnej – kulturalnej, sportowej lub społecznej. Staje się coraz bardziej samodzielny, uczy się przejmować odpowiedzialność za siebie, swój rozwój i proces uczenia się.

Ważne:

Zmiany zapisów rozporządzenia nie oznaczają rezygnacji na etapie szkoły podstawowej z przygotowania się ucznia do zajęć szkolnych i samodzielnego uczenia się. Jak czytamy w uzasadnieniu do rozporządzenia: *proponowane zmiany nie oznaczają zniesienia obowiązku uczenia się w domu, tj. nauki czytania w przypadku najmłodszych uczniów, czytania lektur, przyswojenia określonych treści, słówek itp. Zmiana ta ma na celu jedynie ograniczenie zadawania pisemnych i praktyczno-technicznych prac domowych. Miejscem, w którym uczniowie, zwłaszcza młodsi, powinni zdobywać wiedzę i umiejętności jest przede wszystkim szkoła.*

Zakłada się, że uczeń trafiający do szkoły ponadpodstawowej będzie posiadał nawyk systematycznej pracy, umiejętność samodzielnego uczenia się i wykonywania prac domowych. Jednak może być przyzwyczajony do mniejszego zakresu tych prac i dobrowolności w ich wykonywaniu. Ponadto nowością dla niego będzie, że za pracę domową pisemną lub praktyczno-techniczną może zostać ustalona ocena.

W uzasadnieniu do rozporządzenia podkreślono także, że uczniowie i słuchacze szkół ponadpodstawowych i szkół podstawowych dla dorosłych: *potrafią już racjonalnie organizować własną naukę i planować rozwój indywidualny. W przypadku ww. szkół należy zatem pozostawić nauczycielom możliwość zadawania i oceniania prac domowych jako jednego ze sposobów sprawdzania posiadanych przez ucznia wiadomości i umiejętności.*

W szkołach ponadpodstawowych należy zwrócić uwagę aby zadania realizowane przez uczniów jako prace domowe przygotowywały do uczenia się przez całe życie, w tym do dalszego kształcenia i efektywnego funkcjonowania w środowisku zawodowym.

Jak oceniać samodzielną pracę najstarszych uczniów?

W myśl rozporządzenia nauczyciel **szkoły podstawowej** sprawdza pracę domową (pisemną lub praktyczno-techniczną) i udziela uczniowi **informacji zwrotnej** zgodnie z funkcją oceniania bieżącego. Monitoruje w ten sposób postępy ucznia, a podkreślając jego osiągnięcia edukacyjne, motywuje do dalszego uczenia się.

Dlatego też ważne jest, aby w szkole ponadpodstawowej nauczyciele kontynuowali ten sposób oceniania, co jest zgodne z obowiązującym od 2019 r. § 12 omawianego rozporządzenia. Mówi ono, że *ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.*

Sposób przekazania informacji zwrotnej odgrywa dużą rolę w zachęceniu ucznia do wykonania kolejnej pracy domowej bez obawy przed niepowodzeniem, a także do autokorekty błędów i samodoskonalenia. **Zastąpienie taką informacją, również w szkołach ponadpodstawowych, stopni za zadania domowe** motywuje do podejmowania wyzwań edukacyjnych.

Przy doborze zadań nauczyciel uwzględnia aktualny poziom osiągnięć danej osoby, jej potrzeby i możliwości. Informacja zwrotna powinna dostarczyć konkretnych wskazówek, na podstawie których uczeń zbuduje adekwatny obraz własnych umiejętności. Będzie to miało niebagatelne znaczenie w przyszłości, gdy zacznie stawiać pierwsze kroki na rynku pracy.

Jak oceniać zadania domowe w szkołach ponadpodstawowych?

Niesprawdzona praca domowa traci sens, a uczeń – zaangażowanie. Nie wystarczy więc zainteresować się faktem, czy zadanie zostało wykonane. Konieczne jest sprawdzenie go i poświęcenie uwagi sposobom, w jaki zostało wykonane.

Uczeń, który nie otrzymuje wskazówek dotyczących odrobienia pracy, nie czerpie wartości płynących z informacji zwrotnej i może powielać błędy lub zwątpić w to, co zrobił już dobrze. Niesprawdzona praca domowa traci wówczas swoją skuteczność.

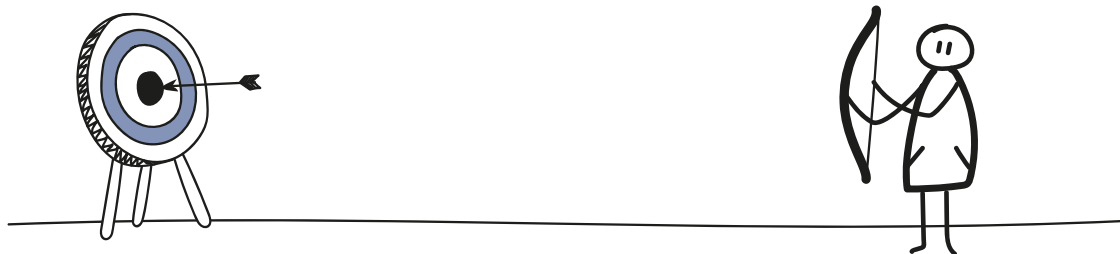
Zadawanie pracy domowej bez udzielenia informacji zwrotnej okazuje się nieskuteczne m.in. dlatego, że uczniowie mogą utrwalić i powtarzać błędy, jeżeli nie zostaną zidentyfikowane (Roschelle i Hodkowski, 2020).

Praca domowa, która ma pogłębiać refleksyjne uczenie się, musi być oceniana wyłącznie przez udzielenie **konstruktywnej informacji zwrotnej, czyli tak, jak określa to rozporządzenie dla szkół podstawowych. Nic nie stoi na przeszkodzie, by odnieść to również do najstarszych uczniów, zwłaszcza że badania wprost wskazują na duży wpływ informacji zwrotnej na uczenie się uczniów.** Otrzymanie po samodzielnym wykonaniu zadania takiej informacji zwrotnej zamiast oceny (brak stopnia) wpłynie pozytywnie na dalsze osiągnięcia uczniów. Ważne jest tylko, by przed zadaniem każdej pracy wyjaśnić, co i w jaki sposób będzie podlegało ocenie (Marciniak, 2009).

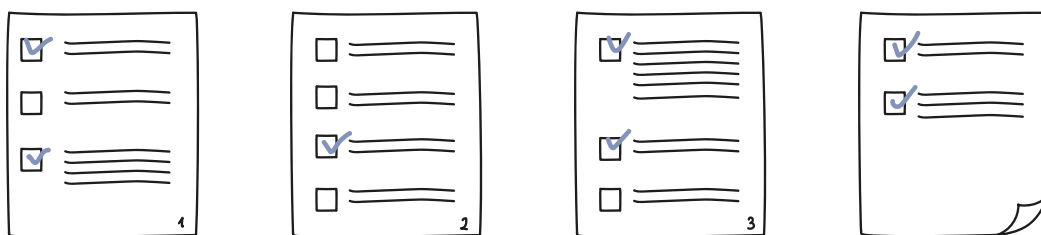
Informacji zwrotnej może udzielić nauczyciel, kolega lub koleżanka z klasy. Może też przybrać ona formę samooceny. Każdy z tych sposobów jest dobry i sprawdzi się, jeśli spełni określone warunki. W starszych klasach warto sięgać jak najczęściej do samooceny oraz oceny koleżeńskiej.

Warunki skutecznej informacji zwrotnej:

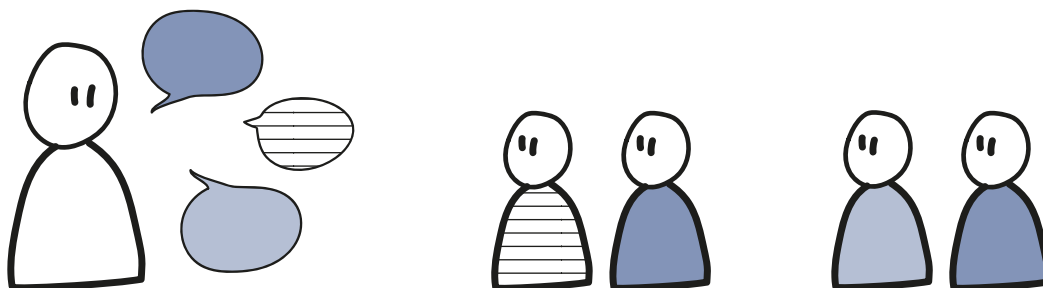
Posiada jasno zdefiniowane cele i oczekiwania. Należy pomóc uczniom zrozumieć, jakie umiejętności lub treści powinni opanować poprzez wykonanie zadania domowego.

Kluczowe w tym są **kryteria sukcesu, czyli po czym uczeń pozna, że jego praca została zrobiona dobrze.**

Jest dostosowana do indywidualnych potrzeb ucznia. Uwzględnia jego poziom wiedzy, umiejętności, sposób uczenia się i ewentualne trudności. Odnosi się to również do języka, który musi być zrozumiały dla ucznia.

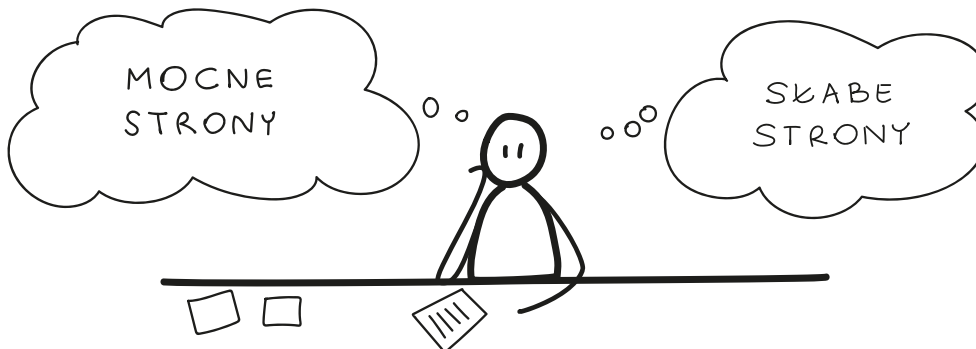

Jest regularna (cykliczna i systematyczna), aby uczniowie dostawali stałe wsparcie i dzięki temu mieli możliwości ciągłego rozwoju.

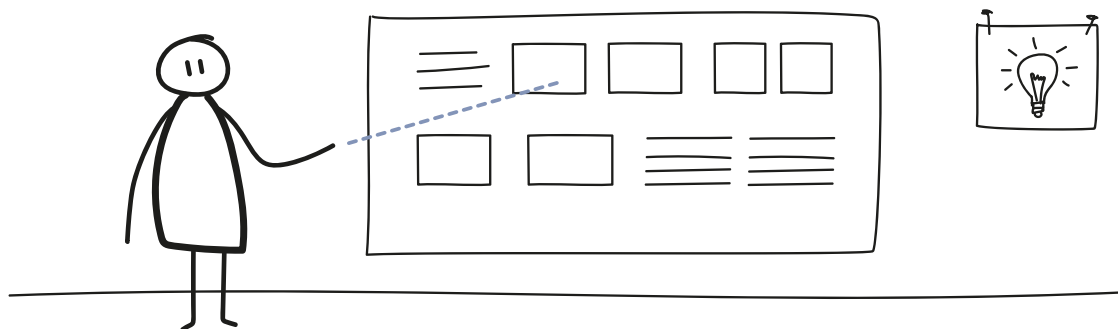
PON.	WT.	ŚR.	CZW.	PT.	SOB.	NIEDZ.
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		

Zachęca ucznia do refleksji nad pracą (przez samodzielną ocenę jej jakości) oraz do znalezienia swoich mocnych i słabych stron.

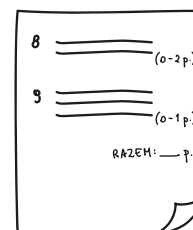
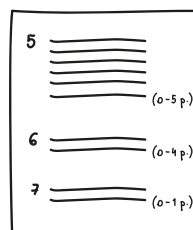
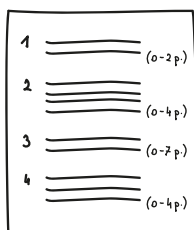

Jest konkretna. Unika ogólników, wskazuje konkretne obszary warte docenienia i te wymagające uzupełnienia, zmiany czy poprawy.

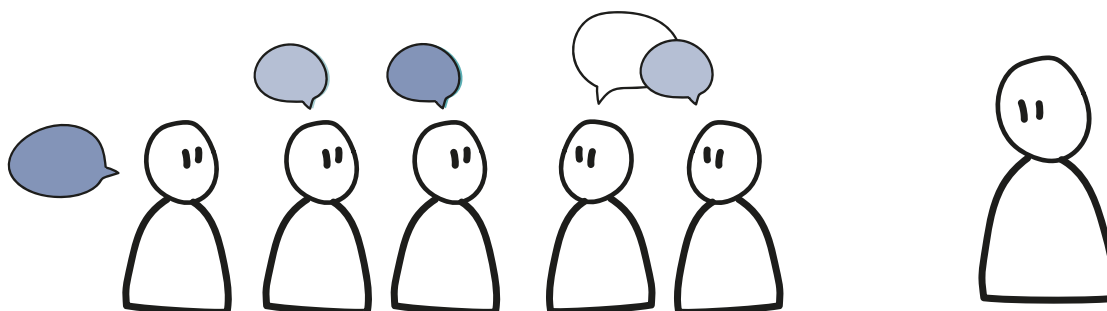

Zawiera kluczowe elementy, czyli: docenienie, wskazanie braków i niedociągnięć, zwrócenie uwagi na sposób poprawy oraz przekazanie sugestii dotyczących samodzielnego planowania własnego rozwoju.

KLUCZOWE ELEMENTY

Tworzy otwartość na dialog, czyli buduje taką atmosferę w klasie, by uczniowie nie obawiali się dyskusji i zadawania pytań oraz mogli wyrazić swoje wątpliwości i zrozumieć informację zwrotną.

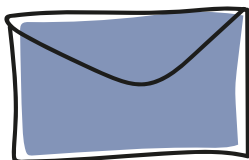

Taka bieżąca informacja zwrotna daje uczniom możliwość racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się, a zatem sprzyja wzmocnieniu poczucia odpowiedzialności za swoje osiągnięcia (Dolata i in., 2015).

Warto dodać, że szczególną wartość dla uczenia się może mieć ocenianie procesowe. Chodzi o wielokrotne udzielenie uczniowi informacji zwrotnej do tej samej pracy – proces trwa do osiągnięcia sukcesu.

Przekazanie informacji zwrotnej dotyczącej wykonanej pracy domowej pomaga uczniowi uzyskać prawidłowy obraz własnych możliwości. Ten rodzaj oceny – precyzującej za pomocą komentarza mocne i słabe strony wykonania pracy samodzielnej, co wyraża faktyczne zainteresowanie nauczyciela – ma także większy wpływ na jakość wykonywanej pracy ucznia (Abramowicz, 2019; Iluk, 2020; Jakubowski i Wiśniewski, 2017; Schimmer, 2016; Taranowicz-Karcz, 2019).

Przykłady sposobów udzielania informacji zwrotnej w szkole ponadpodstawowej:

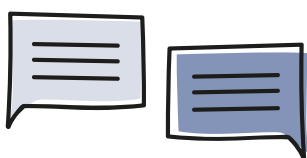
List/komentarz – przedstawienie uczniowi formy zindywidualizowanego listu, który zawiera opis kluczowych elementów koniecznych w informacji zwrotnej.

ETAP			
1	✓		
2			
3	✓	✓	

Tabela postępu – przygotowanie tabeli pokazującej uczniowi jego poziom umiejętności, gdzie w kolumnie pierwszej są wypisane umiejętności do osiągnięcia, a w kolejnych kolumnach jest zaznaczony adekwatny poziom osiągniętych umiejętności („praktykuje”, „już potrafi”, „biegle wykorzystuje”).

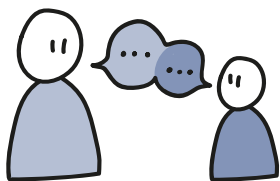
Tabela z listą kontrolną realizacji kryteriów sukcesu – przygotowanie uczniowi tabeli, zawierającej kryteria dobrze wykonanej pracy. Zaznaczanie zarówno tych zrealizowanych, jak i niezrealizowanych kryteriów. Tabela może zawierać kolumnę „uwagi” do wpisywania objaśnień, gdy kryterium jest zrealizowane częściowo.

Uwagi pisemne do konkretnych fragmentów/działań – zapisywanie uwag przy frazach, działaniach, fragmentach (można wymyślić tu jakąś formę graficzną, np. użyć okienek lub stosować różne kolory wpisów, na jakie umówimy się z uczniami).

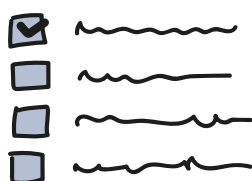
„Dwie gwiazdy – jedno życzenie” – poinformowanie ucznia o dwóch rzeczach, które wykonał dobrze (przyznanie dwóch gwiazd) i o jednej (życzenie), którą trzeba poprawić, wyjaśnić, rozwinąć lub można ją zrobić inaczej.

Indywidualna rozmowa z uczniem – omawiamy jego pracę, zadajemy pytania, oferujemy wsparcie.

Aaaa bb ccc ...?

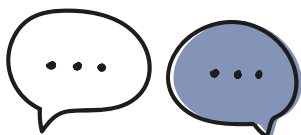
Autorefleksja w formie zdań niedokończonych – zaproszenie ucznia do refleksji o nabytej wiedzy i umiejętnościach, a także o własnym procesie uczenia się przez dokończenie zdań typu: „Zaczynam się zastanawiać...”, „Zaskoczyło mnie, że...”, „Dowiedziałem się, że...”, „Trudne dla mnie jest...”, „Najbardziej pomaga mi w uczeniu...”, „Zaciekało mnie...”

Lista kontrolna pytań – przygotowanie przez nauczyciela listy pytań odnoszących się do poszczególnych elementów zadania. Pomocna w rozwijaniu udzielania koleżeńskiej informacji zwrotnej. W miarę doskonalenia tej umiejętności lista pytań może dotyczyć części składowych i kryteriów ćwiczeń/zadań, np.: Czy wypracowanie zawiera tezę? Czy odwołuje się do trzech lektur? Czy posiada wstęp, rozwinięcie i zakończenie?

Karta samooceny – przygotowanie, najczęściej w formie tabeli, listy stwierdzeń dotyczących wykonania pracy domowej. Uczniowie są proszeni o zaznaczenie właściwej odpowiedzi, określając tym samym, w jakim stopniu zgadzają się z tymi stwierdzeniami: „Zgadzam się”, „Nie mam zdania”, „Nie zgadzam się”.

„Powiedz partnerowi...” – podsumowanie w parach, podczas którego uczniowie nawzajem odpowiadają na pytania dotyczące np. tego, co było dla nich łatwe, a co trudne w pracy domowej, czego się nauczyli itp.

Jak rodzic może zadbać o uczenie się starszego dziecka?

Wiedza o tym, jak się skutecznie uczymy, zaangażowanie rodziców, komunikacja i wsparcie między domem a szkołą są ważne dla sukcesu uczniów (Minke, 2017). Oczywiście ma to mniejsze znaczenie niż na pierwszym czy drugim etapie edukacyjnym, nadal jednak rodzic może wzmacniać motywację ucznia, wspierać jego samodzielne uczenie się i wytrwałość.

Efektywne zaangażowanie rodzica w proces edukacyjny powinno polegać raczej na kształtowaniu motywacji do nauki, tworzeniu odpowiedniego dla niej środowiska (materialnego, ale także emocjonalnego) (Dolata i in., 2015, s. 106–108).

PRZEDSTAWIENIE ZASAD

Rodzice na początku roku szkolnego są zapoznawani z wymaganiami edukacyjnymi i zasadami pracy w domu. Podstawa programowa kształcenia ogólnego zawiera zapisy dotyczące samokształcenia, a dobrze zaplanowana praca domowa jest sposobem na spełnienie tego wymagania.

STAWIANIE NA SAMODZIELNOŚĆ

Warto stale podkreślać w rozmowach z rodzicami, że różne formy prac i ćwiczeń po zajęciach lekcyjnych są formą kontynuacji nauki i stanowią ważny aspekt uczenia się samodzielności, odpowiedzialności i systematyczności.

KONTYNUACJA ZAJĘĆ

Celowo zaplanowana praca domowa nie musi obciążać ucznia. Jest ona kontynuacją zajęć lekcyjnych, umożliwia pogłębienie omawianych w szkole zagadnień i doskonalenie umiejętności.

WSPARCIE
EMOCJONALNE

Rodzice mogą przekazywać dzieciom wartości związane z nauką i edukacją przez swoje własne podejście do pracy domowej. Traktowanie jej jako kary czy „wypełniacza” wolnego czasu osłabia motywację ucznia.

PRYZWOLENIE
NA BŁĘDY

W procesie uczenia się istotne jest rozwijanie umiejętności samodzielnego dochodzenia do wiedzy i radzenia sobie z problemami. Ważne, by uczeń umiał dostrzec, jak są niwelowane luki w jego umiejętnościach. Rodzic, który nie pozwala dziecku (także temu najstarszemu) popełniać błędów i uczyć się na własnych doświadczeniach, ogranicza jego rozwój.

BRAK
PRESJI

Także kiedy rodzic stawia zbyt duży nacisk na wyniki pracy domowej, nastolatek może czuć się przeciążony i poddany nadmiernemu stresowi. Zdarza się, że prowadzi to do problemów emocjonalnych i negatywnego nastawienia do nauki.

Na tym etapie edukacyjnym (choć w mniejszym stopniu niż w klasach młodszych) wciąż ważne jest wsparcie emocjonalne dziecka oraz wyrażanie szczerego zainteresowania tym, czego się uczy.

Co sprzyja samodzielności i wytrwałości w uczeniu się?

Samodzielność i wytrwałość w uczeniu się mogą rozwinąć się w dłuższym czasie, pod warunkiem że uczniowie mają inicjatywę, pozwala im się wziąć odpowiedzialność za efekt swojej pracy wykonywanej bez stałej kontroli czy nadzoru i są wolni od lęku przed popełnieniem błędu.

Ograniczony czas lekcji często nie pozwala nauczycielowi stworzyć przestrzeni na cierpliwe i wytrwałe wykonanie zadania przez ucznia, zwłaszcza gdy ten uczeń napotyka trudności. Długotrwałe testowanie kolejnych rozwiązań staje się w tych warunkach niemożliwe.

Naukę w szkole przede wszystkim planuje nauczyciel, który zazwyczaj decyduje o celach uczenia się, przygotowuje zadania edukacyjne, ustala poszczególne kroki w wykonaniu zadań, strategię dla ucznia, monitoruje postępy i ocenia rezultaty. Żeby uczeń osiągnął w uczeniu się samodzielność, potrzebuje ją ćwiczyć i nie można go w tym zastąpić. Chodzi zatem o to, by stworzyć mu do tego sprzyjające warunki.

Nowe przepisy oświatowe – jak już było wspomniane – nie obejmują szkół ponadpodstawowych. Można jednak wykorzystać rekomendowane w nich rozwiązania, by poprawić efektywność w uczeniu się najstarszych uczniów.

Większy wybór zadań domowych, dobrowolne ich realizowanie powiązane z otrzymywaniem informacji zwrotnej zwiększa szanse na ukształtowanie pozytywnego podejścia do nauki u najstarszych uczniów. A to może wzmacniać zarówno samodzielność, jak i wytrwałość w uczeniu się.

Uczeń, który **sam zdecyduje**, że wykona dodatkowe zadanie domowe, nie tylko pogłębia swoje poczucie autonomii, lecz także na dalszym etapie może:

- określić, co chce osiągnąć,

- zarządzać czasem – zaplanować, kiedy wykona zadanie i ile czasu na to przeznaczy,
- ułożyć kolejne kroki do pracy nad zadaniem i je zrealizować,
- wypróbować różne techniki i strategie uczenia się; wybrać takie, które uzna za przydatne lub najlepsze dla osiągnięcia celu i porzucić nieskuteczne,
- skorzystać z różnych źródeł informacji, które są dla niego interesujące i dostępne w domu,
- wyjść poza ramy przedmiotu i połączyć uczenie się z zainteresowaniami/hobby,
- skorzystać z informacji zwrotnej i sformułować wnioski do dalszego uczenia się,
- monitorować swoje postępy, oceniać osiągnięcia, korygować działania, by zdobyć swój cel,
- podejmować odpowiedzialność za uczenie się i wyniki.

Wytrwałość (nazywana też determinacją lub uporem) to niepoddawanie się, podejmowanie kolejnych prób, sprawdzanie wielu możliwości, wreszcie trwanie w działaniu wbrew napotykanym trudnościom, przeciwnościom czy zmęczeniu. To pełna koncentracja na zadaniu mimo rozpraszaczy lub przerw. Oznacza także umiejętność radzenia sobie z niepowodzeniami i ze stresem, wyciąganie wniosków z doświadczeń, a także wzięcie odpowiedzialności za swoje postępy i wyniki oraz gotowość do wysiłku, by je poprawić. Wytrwały uczeń wykonuje zadania od początku do końca – nie zadowala się połowicznym rozwiązaniem, jest dokładny, nie pozostawia pytań bez odpowiedzi.

Dobrowolnie podjęta i samodzielnie wykonywana praca domowa wzmacnia wytrwałość w uczeniu się, ponieważ uczniowie mogą:

MOGĘ ZROBIĆ PRZERWĘ

przerwać wykonanie zadania w chwili, która nie sprzyja uczeniu się, i powrócić do niego w lepszym momencie

MOGĘ SIĘ ZATRZYMAĆ

zatrzymać się na wybranym etapie pracy i sprawdzić według kryteriów sukcesu, czy jest poprawnie zrobiona

MOGĘ COŚ POPRAWIĆ

poprawić ewentualne błędy

MOGĘ EKSPERYMENTOWAĆ

eksperymentować, popełniać błędy, „oswajać” je i traktować jako okazję do nauki

NIE BOJĘ SIĘ POPEŁNIĆ BŁĘDU

uwolnić się od lęku przed popełnieniem błędu i ujawnieniem go w obecności rówieśników

DOSTAJĘ INFORMACJE ZWROTNE

skorzystać z informacji zwrotnej udzielonej do pracy domowej przez nauczyciela lub kolegę, by zmodyfikować sposób wykonania

PRZEZWYCIĘŻAM TRUDNOŚCI

zastanowić się nad trudnościami i podjąć działania, by je przezwyciężyć z wykorzystaniem dostępnych zasobów i strategii

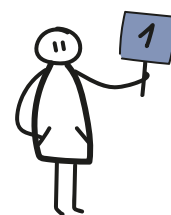
Jak nauczyciele i rodzice mogą wspierać rozwijanie wytrwałości uczniów?

Zdolność samoregulacji i rozwijanie wytrwałości to długotrwały proces. Dlatego wymaga wspomagania w wielu obszarach, przy czym im starsi uczniowie, tym większy może być ich wkład własny w pracę nad wytrwałością. Nie wyklucza to wsparcia ze strony nauczycieli i rodziców, dopóki mają kontakt z nastolatkiem – podczas lekcji, a także poza nimi, np. przy okazji wykonywania zadań domowych.

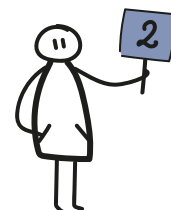
Można dokonać tego przez:

- modelowanie wytrwałego dążenia do celu, które wymaga świadomego działania, aktywności, wysiłku, uporczywości, poświęcenia,
- wspólne odnajdywanie źródeł motywacji, którymi mogą być wartości i wewnętrzne przekonania, marzenia, pasje, rozwój osobisty, realizacja ważnych idei,
- pokazywanie, że osiągnięcie celów przynosi radość i satysfakcję,
- wsparcie i zrozumienie w podejmowaniu wyzwań i działań, w które angażuje się młodzież, zachęcanie do próbowania różnych rozwiązań,
- rozwijanie pozytywnego myślenia i rozmowy o tym, jak radzić sobie ze zmianami, przeciwnościami, trudnościami i stresem,
- pokazywanie, że szukanie rozwiązań prowadzi do lepszych rezultatów niż skupianie się na problemach i porażkach,
- pomoc w zarządzaniu czasem, w tym w określaniu priorytetów, planowaniu i organizacji zadań oraz monitorowaniu ich realizacji,
- pomoc w rozpoznaniu, w jaki sposób wysiłek i zaangażowanie młodzieży przekładają się na odnoszenie sukcesu i rozwój,
- wskazywanie, jak popełniony błąd może stać się okazją do wyciągnięcia cennej lekcji,
- wspólne wykonanie i uczenie się technik redukcji stresu, np. ćwiczeń relaksacyjnych, oddechowych, mindfulness, które pozwolą na odzyskanie poczucia komfortu i nadziei w dążeniu do celu, gdy jego realizacja jest utrudniona lub zagrożona,
- stawianie młodzieży w sytuacjach wyboru i pomoc w analizowaniu istoty rzeczy, której ten wybór dotyczy, oraz następstw z tym związanych,
- udzielanie życzliwej, konstruktywnej informacji zwrotnej.

Przykłady zadań domowych

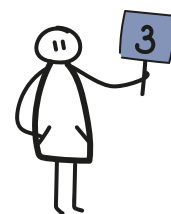
Tytuł, przedmiot	Jak mówi współczesna młodzież? – analiza ulubionych kanałów/profilu w social mediach, język polski, szkoła ponadpodstawowa
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	Rozpoznaję błędy językowe w mediach społecznościowych. • Moja analiza odwołuje się do minimum trzech przekazów różnych autorów w social mediach (np. film youtubera, tzw. rolka na TikToku itp.). • Wskazuję i wyjaśniam minimum cztery przykłady błędów językowych w omawianych źródłach (rodzaj, na czym polega). • Oceniam poprawność językową wybranego twórcy, podając liczbę i rodzaj błędów językowych. • Proponuję poprawny komunikat, który mógłby być zamieszczony w omawianym materiale.
Rodzaj pracy	Praca pisemna
Uzasadnienie celowości	• Praca odwołuje się do bliskiego uczniowi otoczenia i jego zainteresowań. • Zadanie stanowi kontynuację pracy na lekcji, ma jasno określony cel. • Stymuluje samodzielną pracę ucznia i jest potem z nim omawiane.
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Przeanalizuj swoje ulubione profile lub kanały w social mediach pod kątem poprawności językowej. Wybierz trzech różnych twórców internetowych, wysłuchaj ich nagrań lub filmików i sprawdź, czy posługują się poprawną polszczyzną. Swoje spostrzeżenia zapisz w zeszycie według podanych kryteriów.
Czas	Trzy dni
Sposób sprawdzenia i oceny	Podane kryteria pracy mogą pełnić funkcję checklisty, do której nauczyciel będzie się odwoływał przy prezentacji prac, omawiając, które elementy uczeń zrealizował, a które i jakiej wymagają poprawy.
Przykład dostosowania	Rozmowa z uczniem, w jakim stopniu zadanie jest możliwe do realizacji. W przypadku trudności w uczeniu się można zaproponować mniejszą liczbę twórców do analizy lub zrezygnować z któregoś z kryteriów.

Tytuł, przedmiot	Badanie opinii społecznej pt. „Postawy tolerancji młodzieży naszej szkoły”; wiedza o społeczeństwie, szkoła ponadpodstawowa
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	Zbieram wspólnie z kolegami opinie osób na zadany temat i prezentuję wnioski z badania. • Wybieram i formułuję trzy zagadnienia, które pomogą zbadać opinię uczniów i uczennic naszej szkoły na temat postaw tolerancji i nietolerancji.• Formułuję minimum pięć pytań do ankiety lub wywiadu w celu przeprowadzenia badania.• Przeprowadzam badanie w wybrany sposób (ankieta lub wywiad) na grupie minimum 20 osób.• Porządkuję zebrane opinie według wybranych wcześniej zagadnień.• Przygotowuję i prezentuję zespołowo miniraport z badania według schematu: kogo i jak pytaliśmy, jakie kategorie odpowiedzi się pojawiły, jakie wnioski możemy wyciągnąć z badania.• Podczas prezentacji wniosków używam pojęć: tolerancja, nietolerancja, sposoby rozwiązywania konfliktów.
Rodzaj pracy	Praca praktyczno-techniczna
Uzasadnienie celowości	• Praca odwołuje się do bliskiego uczniowi otoczenia i jego zainteresowań.• Zadanie jest zróżnicowane pod względem sposobu wykonania (praca indywidualna i zespołowa).• Uczniowie mają okazję omówić wyniki z rówieśnikami.• Zadanie umożliwia wybór (m.in. szczegółowych zagadnień, formy badania).

cd. zad. 2

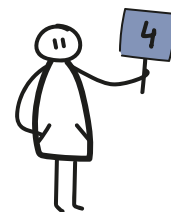
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Utwórzcie czteroosobowe zespoły. Przeprowadźcie badanie opinii wybranej grupy osób: młodzieży lub pracowników naszej szkoły, koleżanek lub kolegów spoza szkoły, rodziców. Sprawdźcie, co wasi respondenci myślą na temat tego, jak młodzież naszej szkoły postrzega tolerancję/nietolerancję? Jakie jeszcze pytania ankietowe możecie zadać, żeby znaleźć odpowiedzi na pytanie badawcze? Badanie przeprowadźcie na grupie minimum 20 osób w dowolnej formie (ankieta, wywiad). Przedstawcie wnioski z waszej pracy.
Czas	Cztery tygodnie
Sposób sprawdzenia i oceny	Po wysłuchaniu prezentacji grup, nauczyciel zaprasza młodzież do autorefleksji w formie zadań niedokończonych: „Z przeprowadzonych badań dowiedziałem(-am) się, że...”, „Ważne jest dla mnie...”, „Chciałbym/chciałabym...”, „Następnym razem...”.
Przykład dostosowania	W przypadku uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami, zadbajmy o wspierający dobór osób w grupie. Należy zwrócić uwagę na to, jaką rolę może odgrywać uczeń wymagający wsparcia: układać pytania, przeprowadzać badanie itp. Rola powinna być adekwatna do jego zasobów i możliwości.

Tytuł, przedmiot	Minireportaż, język angielski, szkoła ponadpodstawowa
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	Poszerzam słownictwo dotyczące migracji i rozwijam umiejętność pisania w języku angielskim. • Mój reportaż ma tytuł. Zawiera elementy tekstowe i wizualne.• Przedstawiam współczesne zdarzenie dotyczące zjawiska migracji.• W reportażu uwzględniam aspekt historyczny, geograficzny, polityczny, ekonomiczny i społeczny.• Zwracam uwagę na to, by reportaż zawierał rzetelne dane i fakty.• Odwołuję się do wiarygodnych źródeł.• Używam wyrażenia związanych ze zjawiskiem migracji obowiązujących w literaturze tematu.• Uwzględniam w reportażu swoją opinię na temat opisywanego zdarzenia.
Rodzaj pracy	Praca pisemna
Uzasadnienie celowości	Praca dotyczy aktualnego, angażującego emocjonalnie tematu. Możliwość wyboru formy reportażu, jego treści i sposobu prezentacji motywuje do wykonania i wzięcia odpowiedzialności za rezultat pracy własnej lub w zespole. Okazja do poszerzenia wiedzy na ważny temat i wyrobienia opinii w tej sprawie.
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Przygotuj minireportaż na wybrany samodzielnie temat ilustrowany wykonanymi przez siebie zdjęciami czy filmikami. Możesz wejść w rolę reportera (czy zastanawiałeś(-aś) się kiedyś, na czym ta praca polega?). Ty wybierasz temat, zasady i reguły działania, a także formę reportażu – możesz pisać, nakręcić krótki film, zrobić prezentację zdjęć.
Czas	Cztery tygodnie

cd. zad. 3

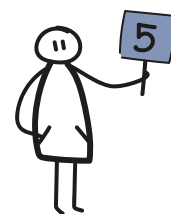
Sposób sprawdzenia i oceny	Reportaże są prezentowane cyklicznie lub jednorazowo na dwóch lub trzech kolejnych lekcjach oraz komentowane zarówno przez nauczyciela, jak i rówieśników. Informacja zwrotna może dotyczyć nie tylko spełnienia kryteriów zadania, lecz także uwzględniać emocje i doświadczenia uczniów – autorów prac.
Przykład dostosowania	Można podpowiedzieć formę reportażu, zaproponować czas wypowiedzi czy nagrania. Warto też rozdzielić pracę na dwóch lub trzech uczniów.

Tytuł, przedmiot	Wywiad z osobą związaną z działalnością społeczną, wiedza o społeczeństwie (poziom rozszerzony), liceum
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	Rozumiem, dlaczego dane osoby angażują się społecznie: poznaję ich motywacje, cele i skutki działań. Rozwijam umiejętności badawcze. Ćwiczę umiejętności komunikacyjne (zadawanie pytań i aktywne słuchanie). • Wymieniam cztery potrzeby i problemy środowiska lokalnego.• Podaję co najmniej cztery argumenty za angażowaniem się w działania na rzecz społeczności.• Formułuję co najmniej trzy pytania i opracowuję schemat wywiadu ze społecznikiem/społeczniką.• Przeprowadzam rozmowę: zadaję pytania, zapisuję odpowiedzi.• Formułuję dwa wnioski, wynikające z wywiadu.
Rodzaj pracy	Praca praktyczno-techniczna
Uzasadnienie celowości	Zadanie o umiarkowanej trudności. Możliwość realizacji zadania w grupie. Możliwość wyboru osoby do wywiadu oraz pytań, które się zadaje.

cd. zad. 4

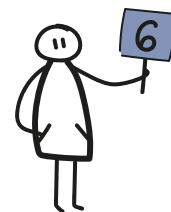
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Zadanie wykonaj z kolegą/koleżanką. Możecie stworzyć maksymalnie czteroosobową grupę. Rozważcie i sformułujcie cel wywiadu z osobą zaangażowaną społecznie. Ułóżcie pasujące do tego celu trzy pytania, które chcielibyście zadać. Powinny one dotyczyć zaangażowania, aktywizmu, problemów społecznych itp. Dowiedzcie się, kto w waszym otoczeniu prowadzi działania na rzecz społeczności lokalnej. Poszukajcie kontaktu z tą osobą i poproście o krótkie spotkanie. Zapytajcie o możliwość przeprowadzenia wywiadu. Pamiętajcie, by w rozmowie przedstawić cel waszego wywiadu. Wróćcie do pytań, które wcześniej wymyśliście. Zweryfikujcie, czy na pewno będą dobre dla tej konkretnej osoby/tych konkretnych osób, z którymi jesteście umówieni na wywiad. Dokonajcie zmian, jeśli są konieczne. Przeprowadźcie wywiad. Zapiszcie odpowiedzi rozmówców. Przygotujcie się do prezentacji w klasie. Podsumujcie główne myśli i ustalcie, jakie wnioski nasuwają się wam po wywiadach.
Czas	Trzy tygodnie
Sposób sprawdzenia i oceny	Pracę uczniów powinna kończyć prezentacja w klasie. Ocenę dobrze rozpocząć od autorefleksji w formie pytań, które ją uruchamiają lub zdań niedokończonych. Wartościowa będzie także forma koleżeńskiej informacji zwrotnej – „dwie gwiazdy i jedno życzenie” (nauczyciel przyłącza się do tej informacji zwrotnej).
Przykład dostosowania	Warto zwrócić uwagę zwłaszcza na uczniów z trudnościami w komunikowaniu się. Należy pomóc im wybrać zadanie możliwe do realizacji. Można również wesprzeć w wyborze takiej osoby do wywiadu, która będzie uprzedzona o trudnościach ucznia.

Tytuł, przedmiot	Globalizacja i jej skutki dla Polski, geografia (zakres podstawowy), szkoła ponadpodstawowa
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	Oceniam skutki globalizacji dla Polski. ● Podaję przynajmniej jeden argument za lub przeciw tezie, że globalizacja pozytywnie wpłynęła na Polskę, z uwzględnieniem informacji dotyczących gospodarki, życia społecznego i kulturalnego.● Moje argumenty są oparte na rzetelnej analizie i na wiarygodnych źródłach informacji.● Przedstawiam argumenty logicznie. Klarownie formułuję myśli.
Rodzaj pracy	Zadanie praktyczne – przygotowanie debaty
Uzasadnienie celowości	● Zadanie pozwala na samodzielne zgłębienie ważnych współczesnych zjawisk bliskich uczniowi.● Rozwija myślenie krytyczne.● Uwzględnia pracę zespołową, daje możliwość korzystania z różnych, samodzielnie dobieranych źródeł.
Instrukcja dla ucznia	W czteroosobowej grupie przygotuj się do debaty klasowej na temat skutków globalizacji dla Polski. Opracuj argumenty za tezą, że globalizacja ma pozytywny wpływ na gospodarkę, życie społeczne i kulturalne naszego kraju, lub przeciw niej. Uwzględnij różne punkty widzenia i przykłady. Weź udział w debacie.
Czas	Dwa tygodnie
Sposób sprawdzenia i oceny	W tym zadaniu sprawdzi się koleżeńska informacja zwrotna w grupach na temat jakości argumentów i ich znaczenia dla efektów debaty. Rekomendowana jest też ustna informacja zwrotna nauczyciela dotycząca doboru merytorycznych argumentów i ich źródeł.

cd. zad. 5

Przykład dostosowania	W przypadku uczniów doświadczających sytuacji kryzysowych związanych z uchodźstwem nauczyciel przede wszystkim zapewnia im przestrzeń do wyrażenia swoich uczuć i doświadczeń oraz zachęca pozostałych do okazywania empatii i zrozumienia. Nauczyciel upraszcza również treść zadania pod względem językowym, a także wskazuje materiały i informacje dotyczące globalizacji w dostępnych dla uczniów formatach i językach.

Tytuł, przedmiot	Tworzywa sztuczne w opakowaniach, chemia (zakres podstawowy)
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	Poznam rodzaje i właściwości tworzyw sztucznych, z których są wykonane opakowania do różnych produktów spożywczych. • Trafnie rozpoznaję symbole oznaczające rodzaje tworzyw sztucznych umieszczone na opakowaniach. • W czytelny sposób przedstawiam kompletną listę znalezionych opakowań, umieszczonych na nich symboli tworzyw sztucznych i nazw tworzyw przypisanych do tych symboli. • Podaję właściwości poszczególnych tworzyw sztucznych.
Rodzaj pracy	Obserwacja + pisemne zestawienie
Uzasadnienie celowości	• Zadanie pozwala samodzielnie zgłębić zagadnienia powiązane z życiem uczniów. • Rozwija myślenie krytyczne. • Uwzględnia możliwość korzystania z różnych źródeł.
Instrukcja dla ucznia	Zbierz 12 opakowań po różnych produktach spożywczych, kosmetycznych lub innych przedmiotach codziennego użytku znajdujących się w twoim domu. Odszukaj na nich symbole tworzyw sztucznych użytych do produkcji opakowań. Sporządź listę ze znalezionymi symbolami tworzyw sztucznych i przypisz do nich nazwy poszczególnych materiałów. Wyszukaj i zapisz informacje o właściwościach poszczególnych tworzyw. Określ wady i zalety tworzyw wykorzystanych do opakowań.
Czas	Tydzień
Sposób sprawdzenia i oceny	Sprawdzenie w grupach poprawności symboli na tworzywach oraz właściwości poszczególnych rodzajów tworzyw. Wyjaśnienie wątpliwości na forum klasy. Ocena za pomocą koleżeńskiej informacji zwrotnej. Grupy otrzymują zestawienie symboli graficznych, skrótów i nazw tworzyw sztucznych.

cd. zad. 6

Przykład dostosowania	Nauczyciel proponuje wykonanie zadania w parze i daje wskazówki. Pierwsza: zwróćcie uwagę na kształt, kolor poszczególnych tworzyw i ewentualne napisy towarzyszące symbolom, które są na nich umieszczone. Druga: w przypadku właściwości chemicznych, sprawdźcie informacje takie jak elastyczność, trwałość, odporność na działanie substancji chemicznych i przydatność do recyklingu. Kolejna propozycja dotyczy tego, żeby uczniowie wykorzystali symbole i formy graficzne zamiast słownej wypowiedzi, jeśli ułatwi im to wykonanie zadania.

Jakie zadania domowe wspierają samodzielne uczenie się w świetle wybranych badań?

Przywołane wyżej przykłady prac domowych dla uczniów szkół ponadpodstawowych mają uzasadnienie naukowe. Z polskich i międzynarodowych badań wynika bowiem, że mogą one wspierać rozwój ucznia, o ile są dostosowane pod względem ilościowym i jakościowym do jego wieku, możliwości i potrzeb. Jakie zadania domowe na trzecim etapie edukacyjnym są szczególnie warte polecenia?

- **Zadania, które pomagają zastosować wiedzę w praktyce**

Zadania domowe, które zachęcają do praktycznego wykorzystania nabytej wiedzy, są kluczowe dla efektywnego procesu nauki. Oprócz tego, że umożliwiają pogłębianie i utrwalanie materiału, ich istotnym aspektem jest również przygotowanie uczniów do samodzielnego stosowania tej wiedzy w różnych sytuacjach życiowych. Mają dzięki temu szansę przetestować swoje umiejętności w praktyce. Prowadzi to do lepszego zrozumienia i przyswojenia materiału, rozwija umiejętności analityczne i kreatywne myślenie.

Celem pracy domowej nie jest wyłącznie pogłębienie, utrwalenie czy rozszerzenie wiedzy, ale także wdrażanie ucznia do samodzielnego posługiwania się nią w różnych sytuacjach (Okoń, 2007).

- **Zadania, które motywują, angażują i dają poczucie sensu**

Żeby praca domowa była chętnie wykonywana, konieczne jest pomyślenie o jej celowości, strukturze i atrakcyjności. Zadanie, w którym uczeń sam dostrzega sensowność, zwiększa zaangażowanie przy wykonywaniu pracy, dlatego warto wyjaśniać jej cel i przydatność. Można wykazać związek między realizacją zadania a jego wpływem na poziom osiągnięć ucznia, np. wskazać, do czego konkretnie dana umiejętność przyda się w szkole i/lub poza nią. Poczucie sensu wiąże się także z poczuciem sprawstwa, uruchamia wewnętrzną motywację i wolę działania. Dlatego właśnie warto zadbać o atrakcyjność i różnorodność prac domowych: by wzbudzały ciekawość poznawczą i chęć eksploracji oraz zachęcały ucznia do różnych form aktywności (Carr, 2013).

Tworzenie zadań, które spełniają pięć cech skutecznej pracy domowej (cel, efektywność, odpowiedzialność, kompetencje i estetykę) ułatwi uczniom zainteresowanie pracą domową i promowanie wśród uczniów i ich rodziców przekonania, że praca domowa ma sens i jest ważna (Carr, 2013, s. 179).

- **Zadania, które są dostosowane do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów**

Zadając prace domowe i egzekwując ich wykonanie, nie możemy zapomnieć o tym, jak bardzo uczniowie różnią się między sobą w przyswajaniu i przetwarzaniu informacji, tj. sposobach i tempie uczenia się. Każdy robi to w różnym czasie i ma na to swój sposób. Formułując pracę domową, warto uwzględnić zainteresowania i mocne strony ucznia. Mogą one stanowić bazę, na której zbuduje on własny warsztat umiejętności uczenia się. Wykorzystanie talentów czy pasji nie tylko zachęci go do działania, lecz także będzie okazją do zaprezentowania swoich zasobów. Korzystanie ze swoich mocnych stron i zasobów zwiększa szansę na odniesienie sukcesu. Indywidualizacja pracy domowej może polegać też na uzgodnieniu z uczniem zakresu lub czasu wykonania danej pracy adekwatnie do jego potrzeb.

Różnicowanie prac domowych nie musi oznaczać większego nakładu pracy ze strony nauczyciela, ale wymaga od niego kreatywności i uważności na potrzeby różnych uczniów (Burriss i Snead, 2017; Carr, 2013).

Badacze rekomendują indywidualizację w obrębie prac domowych, czyli dostosowywanie rodzajów zadań i poziomu ich trudności do umiejętności i zainteresowań uczniów (Burriss i Snead, 2017), a także zróżnicowanie pod względem czasu potrzebnego na realizację zadań (Carr, 2013).

- **Zadania, które są szansą na sukces dla każdego ucznia**

Żeby praca domowa była efektywna, powinna być dostosowana pod względem ilościowym i jakościowym do możliwości ucznia, a także do jego aktualnego poziomu osiągnięć. Zbyt trudne zadanie może przyczynić się do frustracji i poczucia porażki, a także spowodować zaangażowanie się rodzica/opiekuna lub korepetytora w wykonanie zadania. To zaś ani nie daje uczniowi poczucia satysfakcji, ani nie kształtuje jego własnej sprawczości.

Kolejną popularną konsekwencją wyśrubowanego poziomu trudności zadania jest ściąganie i odpisywanie od innych uczniów. Praca domowa traci wówczas sens, prowadzi bowiem jedynie do zachowań konformistycznych i nieetycznych. Uczeń ma „odrobione” zadanie, ale nie zdobył żadnych umiejętności założonych w celu pracy. W przypadku trudnych zadań lub gdy uczeń nie radzi sobie z ich wykonaniem, warto rozważyć zmianę zadania lub obniżenie poziomu trudności. Można zorganizować w szkole system wsparcia dla potrzebujących. Raz – bezpośrednio ze strony nauczyciela, dwa – w kołach zainteresowań, trzy – inicjując mentoring koleżeński. Inne rozwiązanie to tworzenie projektów zespołowych do wykonania pracy domowej. Nabywanie umiejętności pokonywania trudności i radzenia sobie z porażką jest wartościowe, zwykle wymaga jednak wsparcia ze strony dorosłych (Dettmers i in., 2010; Education Endowment Foundation, 2021; OECD, 2023; Centrum Edukacji Publicznej, 2007).

Żeby wspieranie uczniów szkół średnich odbywało się z korzyścią dla nich, nie można wyręczać młodych ludzi czy za nich decydować. Prowadzi to bowiem do bezradności i zatracenia samodzielności. Prace domowe powinny być więc przestrzenią do rozwijania samodzielności ucznia i nauki samoodpowiedzialności (Grolnick, 2003; Hoover-Dempsey i in., 2001; Pomerantz, Wang i Ng, 2005; Warton, 2001; Trautwein i in., 2006).

Uczniowie, którzy nauczą się radzić sobie z zadaniami domowymi, będą pogłębiać wiedzę merytoryczną, a także rozwijać dobre nawyki pracy i samokontroli, umiejętność skutecznego podejmowania działań bardziej osobistych, będą bardziej odpowiedzialni (Centrum Edukacji Publicznej, 2007).

- **Zadania, które stanowią kontynuację pracy na lekcji**

Efektywność prac domowych zależy od tego, jak nauczyciel je formułuje i organizuje. Prace domowe, które kontynuują, rozszerzają, pogłębiają, a nawet powtarzają omawiane na lekcji zagadnienia, mogą pomóc uczniowi lepiej zrozumieć zdobywaną w szkole wiedzę oraz odnosić ją do rzeczywistości pozaszkolnej. Ważne, by nie były dla ucznia ani przeciążeniem, ani nadmiernym obciążeniem. Przeciążenie jest wtedy, kiedy prac jest zbyt dużo, zaś obciążenie, gdy prace są dla ucznia zbyt trudne. Obie te niekorzystne sytuacje powodują stres, który kumulując się w czasie, nadwyręża dobrostan psychiczny ucznia (Hattie, 2009; Jakubowski i Wiśniewski, 2017).

Najefektywniejsze wydają się zadania domowe, które stanowią kontynuację pracy na lekcji, mają jasno określony cel, są na odpowiednim poziomie, stymulują samodzielną pracę ucznia i są potem odpowiednio z nim omawiane (Jakubowski i Wiśniewski, 2017).

- **Zadania, które pozwalają zachować równowagę między nauką a życiem osobistym**

Nie tylko trudność pracy domowej może być uciążliwa dla ucznia, lecz także czas poświęcany na naukę w domu, np. przygotowanie do egzaminu maturalnego lub zawodowego. Jeśli ten czas jest zbyt długi, efektywność procesu uczenia się spada. Co więcej, istotne jest zadbanie o równowagę między nauką, wykonywaniem prac domowych a życiem osobistym – uczniowie powinni mieć przestrzeń na rozwijanie swoich zainteresowań, hobby, kontakty z rówieśnikami, czas spędzany z rodziną, odpoczynek i zdrowy sen (Centrum Edukacji Publicznej, 2007).

Starsi uczniowie czerpią więcej korzyści z odrabiania zadań domowych niż młodsi. Badania wykazały, że dla uczniów szkół średnich optymalnie jest odrabiać lekcje w domu od półtorej do dwóch i pół godziny. Dłuższy czas nauki zmniejsza wszelkie korzyści z pracy domowej (Centrum Edukacji Publicznej, 2007).

Podsumowując, należy stwierdzić, że adekwatnie dobrane zadania domowe mogą wspierać u ucznia pozytywny stosunek do pracy, wyrabiać nawyki uczenia się oraz rozwijać wiarę we własne siły (Błażejewska, 2020). Przemyślane wprowadzanie zadań domowych gwarantuje, że w kolejnych etapach edukacyjnych:

- uczniowie wdrażają się do systematyczności, wyrabiają nawyk uczenia się (w klasach I–III przez ćwiczenie motoryki małej),
- uczniowie starszych klas szkoły podstawowej uczą się rozumieć, dlaczego samodzielne uczenie się jest ważne i budują własną motywację,
- na dalszych etapach edukacyjnych uczniowie są gotowi przejąć odpowiedzialność za własne uczenie się, dzięki czemu dobrze radzą sobie z zadaniami wykonywanymi poza szkołą.

Dostosowanie do indywidualnych potrzeb prac domowych powinno uwzględniać możliwości psychofizyczne uczniów, w tym ich wydolność i czas na wykonanie zadania. Zapewnienie odpowiednich warunków do odrabiania pracy domowej wymaga rozważenia, czy dziecko nie potrzebuje pewnych dostosowań do swoich potrzeb

i możliwości (np. powiększalnika tekstu, nakładki na tekst zmieniającej kontrast tła, wypukłej mapy itp.).

Rekomendacje zawarte w tym informatorze odnoszą się też do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE). Budowanie samodzielności i niezależności jest bowiem wyzwaniem nie tylko edukacyjnym, lecz także rozwojowym czy rewalidacyjnym dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które częściej mogą spotykać się z nadopiekuńczością lub z niedoszacowaniem ich możliwości przez dorosłych. Motywowanie do podejmowania zadań, które pomagają przezwycięzać ograniczenia, jest kluczowe dla rozwoju tych uczniów.

Bibliografia

- Abramowicz, D. (2019). Zadania domowe w perspektywie uczniów na przykładzie przedmiotu geografia. *Studia Edukacyjne* 55, 245–258.
- Bednarska, N. (2015). Praca domowa uczniów – przegląd badań. *Ruch Pedagogiczny* 4, 15.
- Belden, S.L. (2007). *Decreasing Homework Excuses and Increasing Homework Hand-Ins Vail*. The College at Brockport.
- Burriss, K., Snead, D. (2017). Middle school students' perceptions regarding the motivation and effectiveness of homework. *School Community Journal* 27(2), 193–210.
- Carr, N. (2013). Increasing the effectiveness of homework for all learners in the inclusive classroom. *School Community Journal*, 23(1), 169–182.
- Dettmers, S., Trautwein, U., Lüdtke, O., Kunter, M., Baumert, J. (2010). Homework works if homework quality is high: Using multilevel modelling to predict the development of achievement in mathematics. *Journal of Educational Psychology* 102, 467–482, <https://doi.org/10.1037/a0018453>
- Dolata, R., Grygiel, P., Jankowska, D.M., Jarnutowska, E., Jasińska-Maciążek, A., Karwowski, M., Modzelewski, M., Pisarek, J. (2015). Szkolne pytania. *Wyniki badań nad efektywnością nauczania w klasach IV–VI*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- Dz.U. z 2023 r., poz. 2572. Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10 listopada 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.
- Dz.U. nr 3 z 1982 r., poz. 19. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela.
- Education Endowment Foundation (2021), <https://educationendowmentfoundation.org.uk/>
- Grolnick, W.S. (2003). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Hattie, J. (2009). *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Routledge.
- Hoover-Dempsey, K.V., Battiato, A.C., Walker, J.M.T., Reed, R.P., DeJong, J.M., Jones, K.P. (2001). Parental involvement in homework. *Educational Psychologist* 36, 195–209.
- Iluk J. (2020). Zadania domowe w teorii, badaniach naukowych i praktyce. *Języki Obce w Szkole* 2, 77–86.
- Jakubowski, M., Wiśniewski, J. (2017). Zadawać czy nie? Prace domowe w świetle badań. *Policy Note* 3, <https://www.evidin.pl/wp-content/uploads/publications/policy-notes/El-Policy-Note-3-I-1.pdf>
- Jarnutowska, E., Grygiel, P. (2015). O pracach domowych – czyli czy więcej znaczy lepiej? W: R. Dolata i in. *Szkolne pytania. Wyniki badań nad efektywnością nauczania w klasach IV–VI*. Instytut Badań Edukacyjnych, https://nck.pl/upload/attachments/317272/Szkolne%20pytania_6ks2sra.pdf
- Juul, J. (2014). *Kryzys szkoły. Co możemy zrobić dla uczniów, nauczycieli i rodziców?* Mind.
- Łukawska, A. (2004). Nauka domowa uczniów, uwagi kierowane do kandydatów na nauczycieli, *Nauczyciel i Szkoła* 1–2, s. 12.
- Marciniak, Z. (2009). O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego. W: *Podstawa programowa z komentarzami*. MEN.
- Minke, T.A. (2017). Types of homework and their effect on student achievement. *Culminating Projects in Teacher Development* 24, https://repository.stcloudstate.edu/ed_etds/24
- OECD (2018). *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/eag-2018-en>
- OECD (2023). PISA 2022 Results. *Learning During – and From – Disruption (Volume II)*. OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>
- Okoń, W. (2007). *Nowy słownik pedagogiczny*. PWN.

Penszko, P., Sitek, M., Wasilewska, O. (2024). *Prace domowe: Wyniki badań dotyczących prac domowych i ich efektywności edukacyjnej*. Analizy IBE dla polityki publicznej. Instytut Badań Edukacyjnych, https://ibe.edu.pl/images/publikacje/IBE_policy_brief_BM201401_Prace_domowe_v20240229.pdf

Pomerantz, E.M., Wang, Q., Ng, F.F.-Y. (2005). Mothers' affect in the homework context: The importance of staying positive. *Developmental Psychology* 41, 414–427.

Roschelle, J., Hodkowsi, N.M. (2020). *Using research on homework to improve remote and hybrid learning* [White Paper]. Digital Promise, <http://hdl.handle.net/20.500.12265/107>

Schimmer T. (2016). *Grading from the inside out*. Solution Tree Press.

Taranowicz-Karcz, E. (2019). Praca domowa ucznia – konieczność versus zbędność. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas*. Pedagogika, 39–48.

Trautwein, U., Lüdtke, O., Schnyder, I., Niggli, A. (2006). Predicting homework effort: Support for a domain-specific, multilevel homework model. *Journal of Educational Psychology*, 98(2), 438–456, <https://doi.org/10.1037/0022-0663.98.2.438>

Warchala, M., Instytut Badań Edukacyjnych (2015). Zadawanie prac domowych szkodzi. *Gazeta Wyborcza*, 18.11.2015.

Warton, P.M. (2001). The forgotten voices in homework: Views of students. *Educational Psychologist* 36, 155–165.

Weinstein, Y. Smith, M. *Six Strategies for Effective Learning*, <https://www.learningscientists.org/downloadable-materials>

Autorzy:

Instytut Badań Edukacyjnych: Bernadetta Czerkawska, dr Agnieszka Dwojak-Matras, Katarzyna Leśniewska, dr Dorota Nawrat-Wyraz, Michał Rostworowski, dr Monika Staszewicz, dr Dominika Walczak

Jolanta Okuniewska, Małgorzata Ostrowska, Janina Stojak, Michał Szczepanik, Sylwia Żmijewska-Kwiręg

Recenzenci: dr hab. Maciej Jakubowski, dr Tomasz Gajderowicz

Konsultacja WCAG: Mateusz Ciborowski

Redakcja językowa: Małgorzata Fiejdasz-Kaczyńska

Redakcja: Jacek Łęgiewicz, Monika Niewielska

Projekt okładki i grafiki: Anna Nowak

Skład komputerowy: Wojciech Maciejczyk

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Instytut Badań Edukacyjnych

Warszawa 2024

Wzór cytowania: Czerkawska, B., Dwojak-Matras, A., Leśniewska, K., Nawrat-Wyraz, D., Rostworowski, M., Staszewicz, M., Walczak, D., Okuniewska, J., Ostrowska, M., Stojak, J., Szczepanik, M., Żmijewska-Kwiręg, S. (2024).). *Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się? Informator dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych*. Instytut Badań Edukacyjnych.

© Ministerstwo Edukacji Narodowej

Egzemplarz bezpłatny